

JERZY OSTROWSKI
Warszawa
jostrow@wp.pl

Rok 2014 czasem licznych ważnych rocznic w polskiej kartografii

Bieżący 2014 rok obfituje w wyjątkowo dużą liczbę dat, będących okrągłymi rocznicami urodzin lub śmierci wielu znanych i zasłużonych dla polskiej kartografii osób, istotnych wydarzeń organizacyjnych oraz faktów związanych z ważnymi publikacjami kartograficznymi. Lakoniczne informacje o różnych rocznicach, przypadających w latach 2001–2010 były zamieszczane w kolejnych numerach „Biuletynu Stowarzyszenia Kartografów Polskich”¹, właśnie z podziałem na „Personalia”, „Instytucje i organizacje” oraz „Publikacje kartograficzne”. Również przypominając wybrane fakty z przeszłości naszej dyscypliny, od których dzieli nas dziś okrągła liczba lat, zestawiamy je niżej przyjmując zastosowane tam rozróżnienia.

1. Personalia

Należy tu zacząć od jubileuszy dwóch zasłużonych warszawskich kartografów. Najpierw, 3 stycznia obchodziliśmy siedemdziesiątą rocznicę urodzin dr. hab. Wiesława Ostrowskiego, wieloletniego nauczyciela akademickiego, ostatniego kierownika Zakładu (do 2013 r. Katedry) Kartografii na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego. Jego wielokierunkową działalność i dorobek publikacyjny podsumowaliśmy w poprzednim numerze „Przeglądu”. Z kolei 28 kwietnia był dniem osiemdziesiątych urodzin mgr. Janusza Łopaty, w latach 1967–1999 kierownika Redakcji Map (do 1983 r.

Map Ogólnych) w Państwowym (od 1992 r. Polskim) Przedsiębiorstwie Wydawnictw Kartograficznych, a w latach 1982–1986 sekretarza Rady Redakcyjnej naszego kwartalnika.

Osiemdziesiąte urodziny 4 stycznia obchodziłaby również, gdyby ich dożyła zmarła w listopadzie 2011 r. prof. Krystyna Podlacha, w latach 1974–1997 kierowniczka Zakładu Kartografii IGIK. Także w tym roku minęły jubileusze urodzin dwóch znacznie wcześniej zmarłych zasłużonych przedstawicieli poprzednich pokoleń kartografów: 22 stycznia stulecie urodzin doc. Jana Wereszczyńskiego (1914–1991), geodety i kartografa, specjalisty w zakresie map morskich, autora trzytomowego podręcznika pt. *Kartografia nawigacyjna* (1970), a 28 lipca sto dwudziesta rocznica przyścia na świat prof. Stanisława Pietkiewicza (1894–1986), organizatora i pierwszego legendarnego kierownika Katedry Kartografii w Instytucie Geograficznym Uniwersytetu Warszawskiego. Powinniśmy tu także odnotować osiemdziesiątą rocznicę urodzin zmarłego w 1987 r. dr. Bogusława Krassowskiego, zasłużonego kierownika Zakładu Zbiorów Kartograficznych Biblioteki Narodowej, historyka kartografii, m.in. autora cennej rozprawy pt. *Polska kartografia wojskowa w latach 1918–1939* (1974).

Znacznie dłuższa jest lista przypadających w tym roku co najmniej kilkunastu okrągłych rocznic śmierci ważnych przedstawicieli naszej dyscypliny. Wybrane z nich podajemy niżej, zestawione w kolejności malejącego dystansu czasowego, dzielącego nas od tych smutnych wydarzeń:

– 20 maja minęło dwieście lat od śmierci Giovanniego Antonia Rizzi Zannoniego (1736–1814), włoskiego kartografa w służbie francuskiej i neapolitańskiej, autora licznych map i atlasów, w tym wielkiej 24-arkuszowej mapy pt. *Carte de la Pologne divisée par provinces et palatinates* w skali około 1:692 000, opracowanej i wydanej w 1772 r. staraniem i na koszt wojewody nowogródzkiego Józefa A. Jabłonowskiego, najlepszej opublikowanej mapy całej przedrozbiorowej Rzeczypospolitej;

– 28 września mija siedemdziesiąt lat od śmierci Teofila Szumańskiego (1875–1944), geografa i kartografa, współpracownika prof. Eugeniusza Romera, wykładowcy kartografii na Uniwersytecie Lwowskim, autora podręcznika *Zasady kartografii* (1926);

– 28 stycznia, ale prawie dziesięć lat później zmarł sam mistrz T. Szumański prof. Eugeniusz Romer

¹ Rok 2001 – rokiem licznych rocznic i jubileuszy w polskiej kartografii. „Biuletyn Stowarzyszenia Kartografów Polskich” Nr 3-4, grudzień 2000 – kwiecień 2001, s. 39–42.

Rocznice i jubileusze w kartografii polskiej Anno Domini 2004. Tamże, Nr 8-10, kwiecień 2003 – kwiecień 2004, s. 68–70.

Okrągłe rocznice w kartografii polskiej w 2005 roku. Tamże, Nr 11-12, maj 2004 – kwiecień 2005, s. 31–33.

Okrągłe rocznice w kartografii polskiej w 2006 roku. Tamże, Nr 13-15, maj 2005 – kwiecień 2006, s. 22–25.

Okrągłe rocznice w kartografii polskiej w 2007 roku. Tamże, Nr 16-18, maj 2006 – kwiecień 2007, s. 56–60.

Okrągłe rocznice w kartografii polskiej w 2008 roku. Tamże, Nr 19-20, październik 2007 – kwiecień 2008, s. 37–40.

Okrągłe rocznice w kartografii polskiej w 2009 roku. Tamże, Nr 21-22, październik 2008 – marzec 2009, s. 27–32.

Okrągłe rocznice w kartografii polskiej w 2010 roku. Tamże, Nr 24, kwiecień 2010, s. 56–61.

Wszystkie powyższe wykazy opracował Jerzy Ostrowski.

(1871–1954), twórca lwowskiej szkoły geograficznej i kartograficznej, inicjator i redaktor pierwszego kwartalnika „Polski Przegląd Kartograficzny”;

– po kolejnych dziesięciu latach, 27 lutego 1964 r. zmarł nagle prof. Józef Wąsowicz, bliski współpracownik prof. E. Romera, organizator i pierwszy kierownik Katedry Kartografii na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego;

– 10 maja był dniem czterdziestej rocznicy śmierci mgr. inż. Tadeusza Michalskiego (1907–1974), geodety, dyrektora Biura Robót Geodezyjnych i Kartograficznych GUGiK, organizatora i pierwszego przewodniczącego Podkomisji Terminologii Kartograficznej PTG, z którą przygotował polską terminologię do *Multilingual Dictionary of Technical Terms in Cartography* (1973); to głównie jego zabiegom zawdzięczamy zgodę ówczesnych organów cenzury na wydawanie od 1969 r. nowego warszawskiego „Polskiego Przeglądu Kartograficznego”.

Trzydzieści lat z kolei mija w tym roku od odejścia aż trzech zasłużonych dla polskiej kartografii osób:

– 1 maja 1984 r. zmarł doc. Michał Janiszewski (ur. w 1901 r.), metodyk geografii i kartograf, pierwszy kierownik Zakładu Kartografii Instytutu Geografii PAN, autor oryginalnych atlasów i map szkolnych;

– 21 sierpnia zmarł dr inż. Franciszek Biernacki (ur. w 1897 r.), kartograf w Wojskowym Instytucie Geograficznym, profesor w katedrach kartografii Politechniki Warszawskiej i Uniwersytetu Warszawskiego, wybitny specjalista w zakresie kartografii matematycznej.

O niedawnych rozstaniach aż z czterema zasłużonymi dla naszej kartografii postaciami przypominają dziś dziesiąte rocznice ich śmierci. W owym feralnym 2004 roku zmarli kolejno:

– 7 czerwca Felicjan Piątkowski (ur. w 1908 r.), profesor Politechniki Warszawskiej, specjalista w dziedzinie reprodukcji kartograficznej;

– 9 października płk. Stefan Józwicki (ur. w 1913 r.), współredaktor wielkiego *Atlasu Świata* Służby Topograficznej WP (1962–1968), w latach 1968–1990 sekretarz Redakcji, a w latach 1968–1981 także sekretarz Komitetu Redakcyjnego „Polskiego Przeglądu Kartograficznego”;

– 3 listopada prof. Kazimierz Trafas (ur. w 1939 r.), absolwent Katedry Kartografii Uniwersytetu Warszawskiego, organizator i wieloletni kierownik Zakładu Kartografii i Teledetekcji w Instytucie Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, w latach 1987–1993 przewodniczący Komisji Kartograficznej PTG;

– 11 listopada prof. Bogdan Faliński (ur. w 1934 r.), geobotanik i kartograf roślinności, wieloletni kierownik Białowieskiej Stacji Geobotanicznej Uniwersytetu Warszawskiego w Białowieży, autor trytomowej *Kartografii geobotanicznej* (1990 i 1991) – najobszerniejszego polskiego podręcznika z zakresu kartografii tematycznej.

2. Instytucje i organizacje

W tej kategorii zdecydowanie wyróżniają się pięćdziesiąte rocznice trzech doniosłych wydarzeń, które miały miejsce w 1964 roku:

– 11 czerwca Walne Zgromadzenie Członków Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego uchwaliło utworzenie w tym oddziale Sekcji Kartograficznej z przewodniczącym dr. Wiesławem Kaprowskim, co dało początek trwającej do dziś wielokierunkowej aktywności społecznej polskich kartografów w strukturach tego towarzystwa naukowego – od 1966 r. w ramach Komisji Kartograficznej, a od 2000 r. w ramach Oddziału Kartograficznego;

– 27 lipca na II Zgromadzeniu Ogólnym Międzynarodowej Asocjacji Kartograficznej w Londynie Polska została przyjęta (wraz z pięcioma innymi państwami) w poczet członków tej młodej wówczas, zaledwie pięcioletniej organizacji i już jesienią tego roku aktywnie włączyła się w jej działalność;

– 1 października została utworzona Katedra Kartografii na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, przekształcona w 1970 r. w Zakład Kartografii, od 2012 r. działający pod zmienioną nazwą jako Zakład Kartografii i Geomatyki.

W bieżącym roku minęła ponadto dziewięćdziesiąta rocznica utworzenia z dniem 1 stycznia 1924 r. we Lwowie spółki akcyjnej Książnica-Atlas Zjednoczone Zakłady Kartograficzne i Wydawnicze Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych, zasłużonego wydawnictwa w zakresie atlasów i map szkolnych, realizującego idee kartografii romerowskiej pod kierunkiem jej twórcy prof. E. Romera.

Jesienią, 1 października będziemy natomiast obchodzili sześćdziesiąty rocznicę utworzenia Katedry Kartografii na Wydziale Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej z prof. Janem Rózyckim jako kierownikiem i czterema zakładami: Kartografii Matematycznej, Redakcji i Opracowania Map, Reprodukcji Kartograficznej oraz Geografii.

Warto tu jeszcze przypomnieć, że minęło właśnie ćwierć wieku od dnia 17 maja 1989 r., w którym po kilku latach dyskusji i przygotowań Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalił fundamentalną dla naszej profesji ustawę *Prawo geodezyjne i kartograficzne*, kilkakrotnie później retuszowaną i korygowaną w formie poprawek, ale wciąż obowiązującą i wywołującą ostatnio coraz większe emocje zwłaszcza w środowisku geodetów.

3. Publikacje kartograficzne

Tu niezbyt długą listę otwiera dwieście pięćdziesiąta rocznica ukazania się drukiem w 1764 r. w Paryżu najstarszej mapy tematycznej całej przedrozbiorno-

wej Rzeczypospolitej pt. *Carte Mineralogique de la Pologne*, autorstwa J.E. Guettarda. Mapa w skali około 1:4 400 000 była załączona do rozprawy o budowie geologicznej Polski zamieszczonej w 62 tomie seryjnego wydawnictwa „Histoire de l'Académie Royale des Sciences à Paris”.

Z kolei 120 lat mija od opublikowania w 1894 r. we Lwowie *Mapy ściennej Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Litewskim* w skali 1:350 000, opracowanej przez miejscowego nauczyciela geografii Stanisława Majerskiego, pierwszej polskiej mapy szkolnej z hipsometrycznym obrazem rzeźby terenu.

Trzy następne rocznice dotyczą różnych wytworów kartografii romerowskiej. Mianowicie wypada w tym roku:

– osiemdziesiąta rocznica ukazania się we Lwowie pełnego jednotomowego wydania *Powszechnego atlasu geograficznego* Eugeniusza Romera oraz ostatniego dwunastego rocznika (szóstego tomu) lwowskiego „Polskiego Przeglądu Kartograficznego”;

– pięćdziesięciolecie ukazania się po raz ostatni we Wrocławiu popularnego szkolnego *Małego atlasu geograficznego* Eugeniusza Romera; był to dziesiąty nakład 16 wydania atlasu oraz zamknięcie historii tego sztandarowego dzieła romerowskiej kartografii szkolnej, zapoczątkowanej wydaniem w 1908 r. nowatorskiego *Atlasu geograficznego* (ze zmianą tytułu w 1926 roku).

*

Z zestawionych wyżej rocznic najważniejsze jest niewątpliwie pięćdziesięciolecie naszej aktywnej obec-

ności w Międzynarodowej Asocjacji Kartograficznej, a następnie taki sam jubileusz lubelskiego dzisiejszego Zakładu Kartografii i Geomatyki. Obu tym doniosłym wydarzeniom zamierzamy poświęcić więcej miejsca w dwóch następnych numerach „Przeglądu”.

Zwróćmy także uwagę na dużą liczbę rocznic związanych z kartografią romerowską, przy czym rzuca się tu w oczy zaskakujący zbieg okoliczności, jakim jest „feralna rola” liczby 4 w związanych z tą kartografią datach. Liczbą tą kończą się bowiem lata prawie wszystkich niepomysłnych wydarzeń, w tym zgony jej czterech głównych przedstawicieli na czele z samym prof. E. Romerem oraz przerwanie wydawania lwowskiego „Polskiego Przeglądu Kartograficznego”, a po trzydziestu latach *Małego atlasu geograficznego*.

Na zakończenie jeszcze refleksja ogólna. Zestawienie tegorocznych rocznic publikujemy, podobnie jak przytoczone w przypisie wykazy w „Biuletynie SKP” w celu odświeżenia naszej pamięci o osobach i faktach z dalszej lub bliższej przeszłości polskiej kartografii. Obserwując jej dzisiejszy poziom i dokonania warto sobie uświadomić, że są one w dużym stopniu rezultatem decyzji i wysiłków podejmowanych przez często już nieżyjących poprzedników. Uzupełnijmy to stwierdzenie przytoczeniem zasłyszanej przed laty, a pochodzącej od samego Cypriana Norwida jakże mądrej rady:

*Aby mierzyć drogę przyszłą
trzeba wiedzieć skąd się wyszło.*

